

Neurologie

Medicijngebruik bij de ziekte van Parkinson

antonius
ziekenhuîs

Het Antonius Ziekenhuis vormt samen met
Thuiszorg Zuidwest Friesland de Antonius Zorggroep

Tijdens de behandeling van de ziekte van Parkinson komt er een moment dat uw neuroloog medicijnen voorschrijft. Dit kan bijvoorbeeld het moment zijn wanneer de klachten uw dagelijks functioneren gaan beperken. Bij de ziekte van Parkinson is alleen een behandeling van de symptomen mogelijk, de ziekte zelf kan niet gestopt of genezen worden. Deze symptoombestrijding is heel belangrijk. Het wel of niet innemen, maar ook het op tijd innemen van de medicijnen kan het verschil uitmaken tussen wel of niet de dagelijkse dingen kunnen doen. Een logisch gevolg hiervan is dat medicijngebruik een centrale plaats inneemt in uw leven.

In deze folder staat informatie over verschillende medicijnen die regelmatig worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson. De medicijnen zijn voor u op een rijtje gezet en daarnaast wordt belangrijke informatie gegeven over het innemen, de werking en de bijwerkingen van de medicijnen. Mocht u naar aanleiding van deze folder nog vragen hebben, kunt u altijd contact opnemen met uw neuroloog of uw Parkinson verpleegkundige. Het telefoonnummer staat achter in deze folder.

Belangrijk

Neem bij ieder controlebezoek een recente uitdraai van uw volledige medicijngebruik van uw apotheek mee. Dit is belangrijk voor onze en uw eigen duidelijkheid.

Algemene regels voor het innemen van medicijnen

Met vocht

U neemt de medicijnen altijd in met vocht, bijvoorbeeld water. Als u de medicijnen 'droog' inneemt, gaat de opname in het lichaam trager en kan het maagslijmvlies geïrriteerd raken. Als het doorslikken van de medicijnen u veel moeite kost, kan het helpen de medicijnen in te nemen met koud water of koude appelmoes. Koude producten verbeteren de slikreflex en verminderen de kans op verslikken.

Slik liefst met licht gebogen hoofd, niet met het hoofd achterover.

Op tijd

Voor het functioneren van de medicijnen is het belangrijk dat u ze op tijd inneemt. Hierdoor krijgt u minder schommelingen in het effect en voelt u zich beter. Zeker als u met een nieuw medicijn begint, is het aan te raden dit precies volgens voorschrift te doen.

U krijgt dan een goede indruk van de werking na één inname en van de werking gedurende de dag. Aan de hand van uw ervaringen kunt u met uw neuroloog het schema bespreken en eventueel aanpassen.

Overleg

Vragen over de werking, de voorgeschreven tijden en de dosering, kunt u aan uw neuroloog of Parkinson verpleegkundige stellen. Om bijwerkingen en problemen te voorkomen, is het belangrijk dat u zelf niets verandert in het volgen van de voorschriften. Stop niet met de medicijnen zonder te overleggen met uw neuroloog. Hierdoor kunnen namelijk uw klachten toenemen. Overleg bij voorkeur eerst met uw neuroloog of verpleegkundige, en als dat niet mogelijk is uw huisarts.

Vergeten

Bent u vergeten de medicijnen in te nemen, verdeel dan de tijd opnieuw tussen de volgende innames. Als u uw medicijnen eenmaal vergeten bent, neem dan geen dubbele dosis bij de volgende inname!

Bijwerkingen medicijnen

Alle medicijnen kunnen bijwerkingen geven. De ernst is afhankelijk van de persoon, de leeftijd en overige aandoeningen met bijbehorende medicijnen. Het is bekend dat ouderen over het algemeen gevoeliger zijn voor bijwerkingen. Als u last hebt van bijwerkingen kunt u dit met uw neuroloog of verpleegkundige bespreken. Het is goed om de combinaties van alle medicijnen die u inneemt te laten controleren door uw apotheek. De apotheker gaat na of u de combinatie van bepaalde medicijnen goed verdraagt.

Behandeling van bijwerkingen

Bijwerkingen kunnen op verschillende manieren behandeld worden.

- Het is goed om eerst af te wachten of u aan een bepaald medicijn kunt wennen en de bijwerkingen een tijdelijk verschijnsel zijn. Een redelijke periode hiervoor is twee weken. Als na twee weken de bijwerkingen niet veranderd zijn of zelfs toenemen, neem dan contact op met uw neuroloog. In overleg met hem kijkt u welke maatregelen het beste kunnen worden genomen.
- De dosering van de medicijnen kan worden aangepast. Heeft dit geen effect dan kan uw neuroloog voorstellen andere medicijnen te gebruiken of de dosis nogmaals aan te passen.

- De behandeling van bepaalde bijwerkingen bestaat soms uit het nemen van extra medicijnen. Voorbeelden hiervan zijn:
  - misselijkheid/ braken: Domperidon.
  - hallucinaties (waanbeelden): Seroquel, Leponex.
  - obstipatie (verstopping): Movicolon.
  - maagklachten: Pantozol.
  - bij speekselvloed: Glycoperonium drank, Botox.

Wat kunt u zelf doen om de bijwerkingen te beperken

Er zijn bijwerkingen die u kunt verminderen door het aanpassen van uw voeding of leefregels:

- Als u na het innemen van de medicijnen een raar gevoel op de maag krijgt, kan het heel goed helpen om even te gaan liggen. Soms helpt het eten van wat gember, een droog beschuitje of wat fruit.
- U kunt uw stoelgang bevorderen door laxerende en vezelrijke voedingsmiddelen te gebruiken. Voorbeelden hiervan zijn rode bieten, (gedroogde) pruimen, kiwi, uien, peulvruchten, spinazie, rabarber en zuidvruchten. Gebruik zoveel mogelijk grof volkoren bruinbrood. Ook lijnzaad bij het ontbijt kan helpen. Voor verdere voedingsadviezen kunt u overleggen met een diëtiste. U kunt voor een afspraak met een diëtiste een verwijzing vragen aan uw Parkinson verpleegkundige of huisarts.
- Neem vooral voldoende vocht, minimaal 1,5 liter per dag. U kunt de kans op een blaasinfectie verminderen door extra vocht de drinken, cranberry sap of cranberrycapsules te gebruiken.
- Extra beweging en buitenlucht hebben een positieve invloed op de stoelgang.
- Als u duizelig bent, is het aan te raden voorzichtig op te staan en soms even te gaan liggen. Ook kan het dragen van steunkousen de duizeligheid verbeteren. Dit kan alleen na overleg met uw arts.

Hulpmiddelen om de medicijnen niet te vergeten

Als u er moeite mee hebt om steeds op tijd uw medicijnen in te nemen, zou een medicijnendoos met signaalfunctie, een alarm op de mobiel of een horloge uitkomst kunnen bieden. Het is ook mogelijk een weekdosering klaar te laten maken door uw apotheker. Is deze service niet mogelijk bij uw apotheek dan kunt u uw wijkverpleegkundige (thuiszorgorganisatie) vragen om uw medicijnen klaar te zetten. Daarnaast kunt u het overzicht bekijken, waarin is aangegeven welke medicijnen u op welk tijdstip moet innemen.

Als u nog geen overzicht hebt, kunt u de Parkinson verpleegkundige hiernaar vragen.

Welke middelen worden voorgeschreven?

Uw neuroloog schrijft op basis van uw klachtenpatroon en uw leeftijd een bepaald medicijn voor. Het vraagt soms enige tijd en geduld om het juiste middel en de juiste dosering uit te zoeken. Iedereen reageert anders op medicijnen en het is vaak balanceren tussen werking en bijwerking. Er zijn verschillende groepen medicijnen die worden voorgeschreven bij de ziekte van Parkinson te weten:

- Levodopa
- Dopamine agonisten
- Glutamaat antagonisten
- Anticholinergica
- MAO-B-remmers
- COMT-remmers

Hieronder staan de verschillende medicijn groepen genoemd, met merknaam (de stofnaam staat tussen haakjes), werking en bijwerkingen.

Medicijn groep 1. Levodopa

Wanneer krijgt u Levodopa voorgeschreven?

Levodopa wordt voorgeschreven op basis van het klachtenpatroon en uw leeftijd. Levodopa met gereguleerde afgifte kan worden gegeven als u veel last hebt van “overbeweeglijkheid” (teveel bewegen). Levodopa met versnelde afgifte wordt gegeven om u snel op gang te helpen, bijvoorbeeld als u last hebt van ochtendstijfheid. Bij het voortschrijden van uw ziekte kan de werking van Levodopa steeds onvoorspelbaarder worden. Hierdoor ontstaan er On/Off klachten of overbeweeglijkheid. “On” is de periode dat het bewegen soepel gaat, na de inname van de medicijnen. Bij “OFF” raken de medicijnen uitgewerkt. Bewegen gaat dan moeilijk. Ook kunt u last krijgen van angsten en soms paniekaanvallen. Als u deze klachten opmerkt, kunt u ze met uw neuroloog of parkinsonverpleegkundige bespreken. Dit kan leiden tot het aanpassen van de medicijnen.

Levodopa is er in diverse toedieningsvormen. De diverse vormen verschillen in werkingssnelheid en dosis. Er zijn langzame, gewone en snelwerkende soorten. Levodopa wordt onder de volgende merknamen voorgeschreven:

- Sinemet (combinatie van Levodopa met Carbidopa)
- Sinemet CR (als Sinemet maar met langzame afgifte)
- Madopar (combinatie van Levodopa met Benserazide)
- Madopar HBS (als Madopar met langzame afgifte)
- Madopar Dispers (als Madopar met snelle afgifte)
- Duodopa (continue afgifte van Levodopa d.m.v. een pomp)

Hoe werkt Levodopa

Levodopa is een stof die in de hersenen wordt omgezet in dopamine. Dopamine is een stof die prikkels doorgeeft die onder andere nodig zijn om bewegingen soepel te laten verlopen. Bij patiënten met de ziekte van Parkinson is er een tekort aan dopamine in bepaalde gedeelten van de hersenen. De Levodopa is ter vervanging of aanvulling op de dopamine die u zelf in de hersenen aanmaakt. De combinaties met Carbidopa of Benserazide zorgen ervoor dat Levodopa niet wordt afgebroken in het lichaam zodat de dopamine alleen in de hersenen vrijkomt.

Innemen en tijdstip van innemen

Levodopa neemt u een half uur voor of een uur na de maaltijd in (dit staat niet in de bijsluiters!). Neem Levodopa niet tijdens of direct na de maaltijd in. De opname van het medicijn gebeurt in de dunne darm en verloopt sneller als deze niet gevuld is met voedsel. Let erop dat u de inname niet combineert met eiwitrijke producten zoals melk en vlees. De eiwitten blokkeren de opnamecapaciteit van de Levodopa, waardoor er minder Levodopa in de hersenen aankomt. Het innemen van Levodopa met vruchtensap (geen grapefruit) bevordert juist de opname.

- Als u 1 x per dag Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur 's ochtends innemen.
- Als u 2 x per dag Levodopa gebruikt, dan bij voorkeur om de acht uur, bijvoorbeeld om 8.00 en 16.00 uur.

Wanneer er vaker dan 2 x per dag Levodopa wordt voorgeschreven, dan de tijden van inname op voorschrift van de neuroloog strikt aanhouden.

Madopar Dispers tabletten kunt u bij voorkeur oplossen in water of vruchtensap (koolzuurhoudend bronwater) en pas daarna innemen. Elke verhoging van de dosis werkt niet meteen, maar wordt pas goed duidelijk na ongeveer twee weken. Bij onvoldoende effect of bijwerkingen de medicijnen nooit in één keer staken, maar ook weer geleidelijk afbouwen in overleg met uw arts of Parkinson verpleegkundige.

Bijwerkingen:

Levodopa kan bijwerkingen geven, zoals overvloedige bewegingen, levendig dromen, hallucineren, misselijkheid en sufheid.

Medicijngroep 2. Dopamine agonisten

Wanneer krijgt u dopamine agonisten voorgeschreven

Wanneer en welke agonist u krijgt voorgeschreven is afhankelijk van uw klachten en het ziekteverloop. Soms wordt er gestart met dopamine agonisten. In een later stadium van de ziekte worden ze vaak in combinatie met andere medicijnen gegeven, bijvoorbeeld met Levodopa.

Dopamine agonisten worden onder de volgende merknamen voorgeschreven (de stofnaam staat tussen haakjes)

- Sifrol (Pramipexol) / Sifrol Modutab (met gereguleerde afgifte)
- Requip (Ropinirol) /Requip Modutab (met gereguleerde afgifte)
- Neupropleister
- Apomorfine

Hoe werken dopamine agonisten

Dopamine agonisten zijn medicijnen die de werking van dopamine nabootsen.

Innemen en tijdstip van innemen

Het gebruik van dopamine agonisten wordt altijd langzaam opgebouwd. Het medicijn moet meestal 3x per dag ingenomen worden, tenzij het om preparaten met gereguleerde afgifte gaat. Die worden 1x per dag ingenomen. Bij voorkeur in de ochtend. Dopamine agonisten kunnen gewoon tijdens of na de maaltijd worden ingenomen.

Bijwerkingen

Dopamine agonisten kunnen bijwerkingen geven als misselijkheid, duizeligheid, lage bloeddruk, verwardheid, sufheid, slaapstoornissen en hallucinaties. Gedragmatige veranderingen zoals gok-/koop-of seksverslaving en seksuele hyperactiviteit (verhoogd libido) kunnen voorkomen.

Medicijngroep 3. Glutamaat antagonist

Wanneer krijgt u Symmetrel voorgeschreven

Symmetrel (Amantadine) wordt vaak als startmedicijn voorgeschreven bij klachten als trillen, stijfheid en/of traagheid. In een later stadium van de ziekte wordt het voorgeschreven bij overbeweeglijkheid.

Hoe werkt Symmetrel

Symmetrel is een middel dat het effect van dopamine kan versterken en ook effectief kan zijn bij de behandeling van overtollige bewegingen.

Innemen en tijdstip van innemen

Symmetrel wordt meestal 2-3 x per dag ingenomen. Het mag tijdens of na de maaltijd worden ingenomen.

Bijwerkingen

Symmetrel geeft soms kans op hallucinaties, dikke enkels en kan een marmerachtige verkleuring van de huid geven.

Medicijngroep 4. Anticholinergica

- Tremblex (dexetimide)
- Artane (trihexyfenidyl)
- Akineton (biperideen)

Wanneer krijgt u Anticholinergica voorgeschreven

U krijgt anticholinergica voorgeschreven als u voornamelijk klachten van beven (tremor) hebt en jonger bent dan 65 jaar

Hoe werken Anticholinergica

Anticholinergica zijn stoffen die de werking van acetylcholine tegengaan. Acetylcholine is een tegenhanger van de dopamine in de hersenen. Door afname van acetylcholine neemt het effect van de dopamine toe. Anticholinergica versterken het effect van dopamine op de motoriek maar kunnen een verslechtering van het geheugen geven. Hierdoor zijn deze middelen minder geschikt voor ouderen.

Innemen en tijdstip van innemen

Anticholinergica kunnen tijdens of na de maaltijden worden ingenomen. Ze moeten altijd langzaam opgebouwd worden. Er mag dus nooit ineens gestopt worden met het gebruik.

Bijwerkingen

Akineton en Artane kunnen bijwerkingen als een droge mond, het afnemen van concentratievermogen en geheugenverlies geven. Ook klachten als niet uit kunnen plassen, vertraagde stoelgang en een langzame voedselvertering komen voor.

Medicijngroep 5. MAO-B-remmers

- Eldepryl (seligiline)
- Azilect (rasagiline)

Wanneer krijgt u een MAO-B-remmer voorgeschreven

Meestal wordt een MAO-B remmer aan het begin van de ziekte voorgeschreven. Het kan het voorschrijven van dopamine agonisten of Levodopa uitstellen.

Het kan ook in later stadium worden toegevoegd aan de medicijnen, b.v. bij het te vroeg uitgewerkt raken van een dosis, voor het nemen van de volgende dosis, net als bij de COMT-remmers. (zie medicijngroep 6)

Hoe werkt een MAO-B-remmer

Een MAO-B remmer remt de afbraak van dopamine en zorgt daarmee voor een langere werking van de aanwezige dopamine in de hersenen.

Innemen en tijdstip van innemen

Beide medicijnen (Eldepryl en Azilect) mogen tijdens of na de maaltijd worden ingenomen.

Bijwerkingen

Eldepryl kan als bijwerking hoofdpijn, slaperigheid, een droge mond en duizeligheid geven. Ook kan slapeloosheid een bijwerking zijn, waardoor u het beter niet 's avonds kunt innemen.

Azilect kan hoofdpijn en een "grieperig" gevoel als bijwerking hebben.

Medicijngroep 6. COMT-remmers

- Comtan (Entacapone)
- Tasmar

Wanneer krijgt u Comtan voorgeschreven

Comtan wordt voorgeschreven als u merkt dat een medicijn uitgewerkt raakt en u voor de volgende inname een periode minder goed functioneert. Oplossingen voor deze verschijnselen zijn het vaker geven van medicijnen (dus minder tijd tussen de verschillende innamen) of het toevoegen van Comtan bij iedere inname van Madopar of Sinemet.

Hoe werkt Comtan

Comtan versterkt en verlengt het effect van Levodopa, doordat een groter deel van de ingenomen Levodopa de hersenen bereikt. Dit wordt veroorzaakt doordat in het bloed minder Levodopa wordt afgebroken.

Bijwerkingen

Comtan kan overbeweeglijkheid, een droge mond, misselijkheid en diarree veroorzaken. Bovendien geeft Comtan een oranje verkleuring van de urine; dit kan geen kwaad.

Comtan kan ook in combinatie met Sinemet in 1 tablet gegeven worden onder de naam Stalevo.

Tijdstip van inname

Comtan moet altijd samen met Sinemet of Madopar worden ingenomen. Dit gaat vanzelf als u Stalevo gebruikt. Comtan zonder Madopar of Sinemet is niet zinvol omdat het geen effect zal hebben. Comtan heeft een goed effect als u het 4 tot 5 keer per dag gebruikt. Bij minder medicijnen is er geen continue activiteit van Comtan, omdat het snel in het lichaam wordt afgebroken waardoor het een korte werkingsduur heeft.

Zijn er alternatieven als de voorgeschreven medicijnen onvoldoende werken

Als het niet meer lukt om met de medicijnen die u gebruikt uw klachten te behandelen, kan de neuroloog alternatieven met u bespreken. Voorbeelden van alternatieven zijn het gebruik van Apomorfine-injecties of een Apomorfine-pomp die zorgt voor continue toediening van deze dopamine agonist. Soms wordt er een operatieve ingreep van de hersenen overwogen. Deze keuze wordt altijd in overleg met u en uw neuroloog gemaakt. De wisselwerking tussen uw klachten, het stadium van uw ziekte en de reactie op medicijnen is hierbij van belang. Voor patiënten in een latere fase van de ziekte, waar de medicijnen niet meer het gewenste effect hebben, is er ook Duodopa, een continue toediening van Levodopa via een maagsonde, direct in de darmen.

Komen mijn klachten door de medicijnen of door de ziekte

U kunt klachten hebben zoals een lage bloeddruk, verhoogde aandrang tot plassen, hallucineren, impotentie, pijnklachten, geheugenstoornissen, valneiging, slaapstoornissen en depressie. Steeds zal weer de vraag opkomen of dit bijwerkingen zijn van de medicijnen of dat ze behoren bij de ziekte van Parkinson.

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn het patroon en het verloop van de klachten belangrijk. Bij de behandeling van de klachten zal uw arts, in overleg met u, voortdurend een afweging maken tussen het gebruik van bepaalde medicijnen en de voor- en nadelen ervan voor uw functioneren. Soms kan het handig/nodig zijn om enkele dagen een registratie bij te houden van de ingenomen medicijnen en het effect daarvan op uw functioneren. Dit noemen we de Meerwaldt kaart.

Vragen

Bij vragen over uw medicijnen, zoals de keuze voor het soort medicijn, de dosering, eventuele bijwerkingen en de bijstelling kunt u contact opnemen met uw neuroloog, of uw Parkinson verpleegkundige. Ook kunt u contact opnemen met uw apotheker.

De Parkinson verpleegkundige kan u ook behulpzaam zijn bij vragen over de gevolgen van het medicijngebruik voor uw functioneren in het dagelijks leven. De Parkinson verpleegkundige is bereikbaar van maandag tot en met donderdag en in de even weken ook op vrijdag.

Telefoonnummer: (0515) 48 89 41. B.g.g. (0515) 48 89 89.

E-mail: parkinsonpoli@antonius-sneek.nl

Parkinson verpleegkundigen: Mw. Willie Boringa en Mw. Jolanda Haanstra

Antonius Ziekenhuis
Bolswarderbaan 1
8601 ZK Sneek

Urkerweg 4
8303 BX Emmeloord

Vissersburen 17
8531 EB Lemmer

Postadres
Postbus 20.000
8600 BA Sneek

Telefoon
0515 - 48 88 88

www.mijnantonius.nl

07-03-2016